

Већу Интердисциплинарних студија Универзитета уметности у Београду
Сенату Универзитета уметности у Београду
Б е о г р а д, Косанчићев венац 29

Предмет: Извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације Санеле Радисављевић *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel*

Уводно образложење

Санела Радисављевић је пријавила докторску дисертацију насловљену: *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel* на другој години, током четвртог семестра докторских студија на Групи за теорију уметности и медија. Теза је са предложеним насловом одобрена на седници Сената Универзитета уметности 25. јуна 2009. године. За ментора је одређена др Мирјана Веселиновић-Хофман, редовни професор Факултета музичке уметности у Београду, а за коментора др Миодраг Шуваковић, редовни професор Факултета музичке уметности у Београду. Теза је завршена и предата априла 2011. године. Чланови Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације именовани су 14. априла 2011, одлуком Већа Интердисциплинарних студија универзитета уметности. То су: др Мирјана Веселиновић-Хофман, редовни професор ФМУ, ментор; др Миодраг Шуваковић, редовни професор ФМУ, коментор; др Невена Даковић, редовни професор ФДУ; др Весна Микић, ванредни професор ФМУ; др Дубравка Поповић-Срдановић, редовни професор Филозофског факултета у Нишу.

Комисија за процену и одбрану докторске дисертације Санеле Радисављевић *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel* на састанку одржаном 17. јуна 2010. године предложила је и том приликом усвојила Извештај којим се позитивно оцењује докторска дисертација Санеле Радисављевић.

Извештај Комисије садржи: уводно образложење, биографске податке о кандидаткињи, анализу, критички увид и оцену резултата докторске дисертације, те закључак Комисије.

Биографски подаци о кандидаткињи

Санела Радисављевић рођена је 1983. године у Београду. Дипломирала је 2006. године, на Катедри за музикологију Факултета музичке уметности у Београду, са радом *Писана реч о музици / Аутопоетички дискурс Пјера Булеза*. Уписала је докторске студије на Групи за теорију уметности и медија Интердисциплинарних студија Универзитета уметности у Београду школске 2007. године. Положила је све испите предвиђене студијским програмом докторских студија. Корисник је стипендије Министарства просвете и науке Републике Србије.

Ангажована је као сарадник у настави на Катедри за музикологију ФМУ у Београду, на курсевима Увод у примењену естетику са теоријом уметности 1, Увод у примењену естетику са теоријом уметности 2, Примењена естетика и науке о уметностима 1, Примењена естетика и науке о уметностима 2. Била је истраживач на пројекту Катедре у оквиру пројектног периода 2006–2010, а сада је истраживач на новом катедарском пројекту, *Идентитети српске музике у светском културном контексту*.

Презентовала је радове на следећим научним скуповима: *Живот и дело Василија Мокрањца* (Београд, 2004); Шеста годишња конференција Катедре за музикологију и етномузикологију ФМУ у Београду (Београд, 2005); *Музика у друштву* (Сарајево, 2008); *Стана Ђурић-Клајн и српска музикологија* (Београд, 2008). Учествовала је на округлом столу посвећеном естетичару Павлу Стефановићу (Београд, 2008). Активно је похађала Школу за критику и теорију извођачких уметности у оквиру 42. БИТЕФ-а (Београд, 2008).

До сада је објавила следеће радове:

1. (2005): „Карактеристике оркестрације Василија Мокрањца”, у: Надежда Мосусова (ур.), *Живот и дело Василија Мокрањца*. Поводом 20 година од композиторове смрти, Београд, СОКОЈ-МИЦ, стр. 45–73.
2. (2006): „Јеврејски дувачки инструменти и дувачки инструменти представљени на споменицима средњовековне Србије”, у: Ивана Перковић Радак et al. (ур.), *Историја и мистерија музике. У част Роксанде Пејовић*, Београд, Факултет музичке уметности, стр. 107–122.
3. (2008): „Тела без душа. Фестивали – 42. БИТЕФ”, *Сцена. Часопис за позоришну уметност*, Београд, XLIV, стр. 4.
4. (2008): „Рецензија: Мишко Шуваковић, *Дискурзивна анализа. Преступи и/или приступи 'дискурзивне анализе' филозофији, поезици, естетици, теорији и студијама уметности и културе*”, *Нови Звук, интернационални часопис за музику*, Београд, 31, I/2008, стр. 149–152.
5. (2009): „Извођење феминизма у музикологији”, у: Јасмина Талам (ур.), *Музика у друштву, 6. међународни симпозиј*, Сарајево, Музиколошко друштво ФБиХ – Музичка академија, стр. 53–66.
6. (2009): „Пјер Булез. Аутопоетички дискурс и однос са структуралистичким и постструктуралистичким теоријским

- моделима”, у: Мишко Шуваковић и Алеш Ерјавец (ур.), *Фигуре у покрету. Савремена западна естетика, филозофија и теорија уметности*, Београд, Аточа, стр. 296–308.
7. (2009): „Глен Гулд. Пијанизам у доба медија”, у: Мишко Шуваковић и Алеш Ерјавец (ур.), *Фигуре у покрету. Савремена западна естетика, филозофија и теорија уметности*, Београд, Аточа, стр. 309–318.
 8. (2010): „Схватање уметности и уметничког дела у музиколошком дискурсу Стане Ђурић-Клајн. Присуство ’спољњих’ интерпретативних оквира”, у: Мирјана Веселиновић-Хофман и Мелита Милин (ур.), *Стана Ђурић-Клајн и српска музикологија*, Београд, Музиколошко друштво Србије, стр. 49–61.
 9. (2010): „Феминистичко читање уметности”, *Нова мисао. Часопис за савремену културу Војводине*, Нови Сад, 5, стр. 38–40.
 10. (2010): „Месечни часописи за жене и стереотипи – жене као естетски објекат”, *Етика медија. Kultura – Часопис за теорију и социологију културе и културну политику*, 127, стр. 141–155.

Анализа докторске дисертације

Докторска дисертација под насловом *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel* Санеле Радисављевић, састоји се из неколико делова: *Увод* (стр. 6–9); прво поглавље – *Авангардна уметност, теорија и пракса* (стр. 10–59); друго поглавље – *Black Mountain College као теоријска пракса* (стр. 60–129); треће поглавље – *Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику као теоријска пракса* (стр. 130–201); четврто поглавље – *Tel Quel као теоријска пракса* (стр. 202–274); *Закључна запажања – значај авангарде као теоријске праксе* (стр. 275–283). Следи богати списак Литературе (стр. 284–333) на српском, енглеском, француском, немачком и талијанском језику, према наведеним поглављима, као и три групе прилога: Прилог број 1, који обухвата одабрани „Попис написâ наставника и студената *Black Mountain College-a*” (стр. 335–339); Прилог број 2: „Текстови објављени у издањима *Дармитатских прилога за Нову музику (Darmstädter Beiträge zur Neuen Musik, Mainz, B. Schott’s Söhne)* у периоду од 1958. до 1990. године” (стр. 340–346); Прилог број 3: „Текстови објављени у часопису *Tel Quel*, попис према презимену аутора, период 1960–1983” (стр. 347–369). Следе *Индекс имена* (стр. 370–381) и *Биографски подаци о ауторки* (стр. 382–383). Свему претходи *Апстракт* рада, на српском (стр. 1–2) и енглеском језику (стр. 3–5).

У **уводном** делу рада, ауторка нас сажето упознаје са предметом свог научног истраживања, његовим теоријским оквиром и примењеном методологијом. Посреди је истраживање односа између уметничког и теоријског рада у оквиру делатности три значајне авангардне ’јединице’: *Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову*

музику и *Tel Quel*. Испитивање је усредсређено на аргументацију тезе о томе да ти одабрани светови авангардног делања указују на један нови, заправо авангардно-уметнички статус теоријског рада који се у оквиру тих светова практикује и њима заступа. При томе су теоријски оквир и главне смернице ауторкиног проучавања одређени концептом *теоријске праксе* у смислу његове примене у дискурсу Луја Алтисера, као и интердисциплинарним сагледавањем две једнако важне компоненте авангардног активизма: *уметничке* и *теоријске*.

Обраду своје теме ауторка започиње тумачењем авангардне уметности, што је садржај поглавља *Авангардна уметност, теорија и пракса*. Најпре, у потпоглављу „1.1. О појавностима авангарде”, указује на позицију авангарде у контексту модерног доба / модерне / модернизма, а потом и у контексту досадашњих теоријских расправа ауторâ као што су, на пример, Р. Пођоли, П. Биргер, А. Флакер, Б. Гројс, Р. Краус, Х. Фостер, Б. Бухлох, Ч. Харисон. У потпоглављу „1.2. Авангарда као теоријска пракса”, посебно се фокусирајући на становиште Луја Алтисера, кандидаткиња објашњава смисао авангарде као друштвене и теоријске праксе, истичући да се авангардна уметност „исказивала као *теоријска пракса* не само зато што је авангардно чињење било одређено подједнако теоријским колико и уметничким радом, већ зато што су се у оквиру идеологије уметности модерног доба, авангарде испољиле као карактеристични *простори одигравања епистемолошких прелома*.” (стр. 43) При томе је, како ауторка даље истиче, управо теорија уметника „била простор текстуалног, рефлексивног, мисаоног, епистемолошког и дискурзивног посредовања између авангардне уметности и потенцијалних метадискурса о уметности”. (стр. 45) Потпоглавље се завршава уопштеним представљањем видова теоријске праксе наведених авангардних формација, као неопходном припремом за њихова појединачна тумачења.

Она започињу поглављем *Black Mountain College као теоријска пракса*. У овом поглављу образлаже се авангардна едукативна пракса Колеца, која је, како ауторка наглашава, представљала „значајан епицентар развоја западне уметности пре и након Другог светског рата”. (стр. 61)

У првом потпоглављу, „2.1. *Black Mountain College* као друштвена пракса”, Радисављевићева сагледава делатност Колеца у окружењу економских проблема које је донела Велика депресија и Новог договора као „америчког националног програма владе Френклина Рузвелта”, односно као реформског програма изласка из кризе, којим је значајно било обухваћено поље образовања, али и уметности. Тај реформски пројект подразумевао је и повезивање уметности са свакодневним животом, што је доприносило превазилажењу јаза између високе и ниске уметности, као испуњењу једног од кључних циљева авангарде. Посреди је овде пут ка једном демократском систему образовања, чије устројство кандидаткиња објашњава у целини и, посебно, с обзиром на вид његовог оживотворења у оквиру делатности *Black Mountain College*. Као један од колеца слободних вештина – које су, иначе, како ауторка наводи, „обухватале студије књижевности, језика, филозофије, историје, математике и науке” (стр. 62) – *Black Mountain College* је то демократско едукативно устројство практиковао не са циљем упојединачења професионалног дисциплинарног знања, већ преношења општег знања и подстицаја развоју општих интелектуалних способности ученика. У складу са тим, остваривао је

идеје покрета *прогресивног образовања*, које су се односиле на учење путем свакодневних животних активности у оквиру образовне заједнице.

С обзиром на то да су ове идеје биле утемељене на филозофији демократског образовања, коју је у својој студији *Педагогика и демократија* изложио Џон Дјуј, ауторка обраћа посебну пажњу на повезаност између његове филозофије и пројекта образовања, заступљеног у програму рада *Black Mountain College*. Специфичност тог програма јесте курикулум везан за разне уметности тј. уметничке медије, који циља на функционисање Колеца као жељеног 'модела' друштвених односа, у чијем су средишту појединац и његово демократско 'освешћивање' путем уметничког образовања.

У следећем потпоглављу, „2.2. *Black Mountain College* као авангардна теоријска пракса”, ауторка аргументује ту праксу разматрањем њеног експериментално-критичког модела образовања и интердисциплинарног, експерименталног уметничког рада третираног попут органског дела свакодневног живота. При томе, авангардност уметничке праксе Колеца (флукуса, перформанса, хепенинга, експерименталне књижевности) разматра као „амалгам европске традиције модернизма и преовлађујуће експерименталне оријентације америчких уметника”. (стр. 87) Из те перспективе, указује на допринос европских уметника раду Колеца, нарочито на допринос наставника *Bauhaus-a*, као што су, рецимо, били Јозеф и Ани Алберс.

Теоријску компоненту рада *Black Mountain College-a*, ауторка обрађује с обзиром на теоретизацију уметности као средства образовања, теоретизацију која се практикује у оквиру рада Колеца, на његово неконвенционално бављење језиком уметности, медијским границама, али и уметношћу као средством развијања човековог укупног животног искуства. Ауторка, дакле, говори о усмерењу и распонима теоријског рада уметника у контексту новине образовног програма Колеца, с тим у вези о концентрисању на сáмо делање, на експериментисање материјалом и то не искључиво уметничким. Теоријски рад у оквиру Колеца, ауторка тумачи као својеврсно заступање исхода прожимања западноевропског модернизма и америчког уметничког експериментализма, при томе посебно изоштравајући теоријске позиције К. Гринберга, Џ. Кејда и Ч. Олсона. Закључак који из свог истраживања изводи у овом поглављу рада јесте да се авангардност теоријске праксе *Black Mountain College-a* манифестује у „радикално[м] одступањ[у] од уметности као аутономне друштвене праксе”, са усмерењем „ка пропагирању уметничког чињења као средства побољшања искуствених способности појединца”. (стр. 128)

У следећем аналитичком, теоријском и формалном кораку свог рада, Радисављевићева расправља о *Дармитатским интернационалним летњим курсевима за Нову музику као теоријском праксом*. Попут осталих поглавља рада и ово обликује од два потпоглавља, са низом мањих формалних јединица. У првом потпоглављу, „3.1. *Дармитатски курсеви* као друштвена пракса”, она говори о интернационалном карактеру Курсева, узимајући у обзир друштвено-политичке узроке њиховог брзог надрастања националног оквира немачке културе, међу којима је и 'демократични исход' расправе која се непосредно после Другог светског рата водила у Немачкој око стила њене тадашње уметности. Тип дармштатског интернационализма није подразумевао само збир

иностраних композиторских, извођачких и музиколошких имена, већ, пре свега, језгро послератне иновацијске музичке креације у свету. Њу ауторка тумачи као неоавангардну музичку праксу, суштински повезану са теоријском праксом. Тако она истиче да се „[т]еоријска раван праксе Дармштата уобличавала кроз производњу посебног *знања* о себи и разматрања о естетичко-социолошким аспектима музике” (стр. 158), те да је „теоријски рад имао улогу *производње нових модела генерисања, рецепције и класификације Нове музике*” (стр. 161), а био је превасходно аутопоетичког карактера. Ауторка увиђа да су, стога, дармштатски композитори морали да заснују и нову, одговарајућу стручну терминологију. У складу са њиховим композиционим поступцима – пре свега ’моделима’ интегралног серијализма, али и алеаторике, све до ’процедуралних’ аспеката отвореног дела – често ослоњеним на области природних наука, дармштатски ствараоци су користили и многе термине из акустике, физике, математике, теорије информација. Као што Радисављевићева истиче, теоријски „аутопоетички говор” Дармштатоваца и, уопште, њихове теоријске проблематизације Нове музике су се, тако, „у складу са одликама композиторовог рада, исказива[ле] као теоријски, пронаучан модел ’за’ дело” (стр. 171), штавише, „као слободни *интертекстуални однос између различитих дискурзивних дисциплина*” (стр. 177). И то са, у крајњој линији, едукативним смислом и ’продорним’ идеолошким ефектом. Он је, по ауторкином мишљењу, проистицао из става према питањима „друштвене ’адекватности’” језика Нове музике и њеног „друштвеног идентитета” (стр. 188), што она аргументује представљањем расправа Т. Адорна и њихових критичких ’одјека’ у дармштатском кругу.

Кандидаткиња закључује да је деловање дармштатских течајева за Нову музику дестабилизovalo „дотадашњи (...) метајезички однос између уметничког дела и теоријског говора о делу (...) једнако значајном улогом уметничких и теоријских текстова у процесу настајања уметничког дела”. (стр. 201)

Tel Quel као теоријска пракса наслов је последњег поглавља рада. У његовом првом потпоглављу, „4.1. *Tel Quel* као друштвена пракса”, Радисављевићева сагледава рад ове групе у динамичном друштвеном окружењу 60-их година XX века у Европи, посебно у контексту покрета нове левице у Француској. Ауторка предочава сву сложеност и некохерентност идејних ставова Групе: њену окренутост од ’иманентне људскости’ а према хуманизму као конструкту одређеног друштва; антагонизам према укупном буржоаском систему и наслеђу; блискост структуралистичкој критици, а потом спровођење критике структурализма; померање појма реалности са окружења на језик, али схватање језика не као средства изражавања, већ као ’медија’ самог *писања као друштвене снаге*, као стварности која је, дакле, онаква каквом се представља чином писања; приближавање форми *новог романа*, а потом критички отклон од њега; окретање психоанализи; ’откриће’ маоизма; укључивање невербалног уметничког стварања као својеврсног излагања из дотадашњег ’подручја’ писања.

У оквиру другог поглавља, „4. 2. *Tel Quel* као поставангардна теоријска пракса”, Радисављевићева најпре говори о поставангардном карактеру рада Групе, који препознаје „у домену промене функције и улоге како књижевног рада у односу на друштво тако и теоријског рада у односу на уметност и

друштво”. (стр. 224) С тим у вези она увиђа да су у тој промени писци ’постали’ компетентни за сваку област живота и стваралаштва, чиме су начинили корак од уметника ка друштвено ангажованом теоретичару. Из те перспективе, писање и текст имају смисао критике као средства борбе против буржоаске идеологије. Стога, поетику ’смењују’ теорије које, уместо аутономности стваралачког, заступају интердисциплинарност релација између компонената културе и друштва, при ’произвођењу’ значења путем писања тј. критике. То повезивање праксе писања са радикалном критиком друштва, ауторка објашњава на примеру теоријског рада Ф. Солерса и циљева *Групе за теоријске студије*, основане у оквиру делокруга *Tel Quel-a*, а са освртом на Бартов појам писања и Деридино схватање о субјекту писања и *одлагању* присутности путем текста. Такође, у пракси писања као средству друштвене борбе, ауторка идентификује марксизам, односно Алтисерово схватање марксизма као идеолошко упориште, као општу теорију идеологије; идеологије као мишљења о стварности, које се опредмеђује у језику.

Ова разматрања воде ауторку промишљању нове позиције теоријског рада, коју тумачи као теоретизацију свега онога што може бити схваћено као текст који је део једне културе, дакле теоретизацију свих културалних и друштвених појава. У непосредној вези са тим она и процењује авангардни смисао деловања групе *Tel Quel*. Констатује да се он „испунио искорак теоријске експликације уметничког рада у теоријску експликацију (његовог) културалног и друштвеног амбијента”. (стр. 257) Тиме је „дискурс теорије уметности био трансформисан у дискурсе специфичних домена културе и друштва”. (стр. 258) У томе кандидаткиња види пут формирања *теорије после ’краја’ теорије уметности*, пут који је у *Tel Quel*-у био присутан као својеврсна „полижанровска пракса” (стр. 259), окренута у крајњој линији против аутономије дисциплина, а у име интердисциплинарне ’размене’ значења. Ближе одређење природе *теорије после ’краја’ теорије*, води ауторку пољу ’универзалности’ у оквиру те теорије, ’универзалности’ коју идентификује у семиотици/семанализи и објашњава је из угла њене интертекстуалне одређености.

У својим *Закључним запажањима*, предочавајући *значај авангарде као теоријске праксе*, Радисављевићева истиче да се са авангардним уметничким покретима, који су коренито изменили феноменолошки и онтолошки статус уметничког рада, променио и статус теоријског рада у сфери уметности. Њиме не само да је проблематизовано постојање интеракције између оног уметничког и теоријског, већ и пресудност улоге *теоријског* у обликовању *уметничког*. На основу својих истраживања делатности три парадигматичне авангардне формације – *Black Mountain College*, *Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику* и *Tel Quel* – Радисављевићева закључно систематизује одреднице ове проблематике, по неколико тачака:

1) конститутивни карактер теоријског рада у авангардном уметничком стварању; 2) теорија уметника као експликација његове авангардне уметничке активности; 3) интертекстуални карактер теоретизација уметности и њихова променљива појавност – од видова објашњења настајања дела, преко њихове анализе и едукативног упућивања у вези са њима, до аутопоетичких написа и ширих концептуализација авангардне уметности; 4) вишеструкост релација

између теорије, уметности и друштва, у распону „од теоријске праксе као теоретизације уметности до теоријске праксе као теоретизације текста, културе и друштва” (стр. 281–2); 5) авангардност као генератор теоријске продукције и хијерархијске неутрализације компонената уметничког и теоријског рада.

Критички увид и оцена резултата

Докторска дисертација Санеле Радисављевић значајно је постигнуће у области интердисциплинарног приступа уметности. Радећи на њој, кандидаткиња је испољила спремност да се суочи са слојевитим проблемима и противречним питањима авангардне уметности, њених *нео* и *пост* видова појавности, који већ сами по себи отварају многе дилеме елементима својих преклапања, укрштања и стога често несагласних експликација.

Радисављевићева је одабрала три авангардне формације – *Black Mountain College*, *Дармитатске интернационалне летње курсеве за Нову музику* и *Tel Quel* – које на карактеристичан начин и из перспективе различитих облика уметничког делања изражавају и материјализују те дилеме. Заједнички именоватељ ових формација ауторка је сагледала у експанзији њихове теоријске активности, подстакнуте авангардним релативизовањем аутономности уметничког дела, у међусобним условљеностима и стваралачким прожимањима уметничке и теоријске димензије њиховог рада, и са суштинским разумевањем и луцидношћу представила опште и специфичне одлике њихових појединачних уметничко-теоријских светова. Улазећи у уметничку, естетичку, идеолошку и друштвену проблематику профилâ тих светова, у различите форме њиховог испољавања, у њихове вишеструке функције, значења и значај за (авангардну) уметност, Радисављевићева је убедљиво доказала своју кључну тезу о промени статуса авангардне уметности у авангардну уметност као теоријску праксу. Тиме је на конзистентан начин остварила теоријски резултат у области интердисциплинарног теоретисања о једној важној појави у оквиру авангардних покрета и отворила могућности за будућа радикалнија истраживања улоге и функције „епистемолошког реза“ у савременим уметностима и њиховим теоријским праксама.

Закључак

У својој докторској дисертацији *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel*, Санела Радисављевић је са одговорношћу изузетно озбиљног и преданог младог научника обрадила један од најзначајнијих епистемолошких прелома који су се догодили у оквиру авангардног стваралачког контекста: конституисање авангардне уметности као

теоријске праксе, видове њеног проблемског и формалног манифестовања, њихову улогу, значење и смисао у савременој уметности, култури и друштву. Као полазиште свог научног истраживања кандидаткиња је поставила сопствене анализе одговарајућих примарних и секундарних извора, испољавајући минуциозност и поузданост при својим аналитичким захватима. Налазе до којих је дошла, интерпретирала је са научном акрибијом и лакоћом теоријског кретања по интердисциплинарном простору авангардних покрета. Њен рад је и високо информативан, о чему, на пример, посебно сведоче бројне и ретке фотографије изложене током текста или драгоцене прилози попут списка примарне теоријске грађе настале у оквиру делатности *Дармитатских курсева* или групе *Tel Quel*. Такође, рад је логично и прегледно обликован, уз пуно поштовање научне апаратуре, писан транспарентном и разговетном реченицом.

Стога, на основу критичког увида у овај рад, Комисија констатује да он по свим својим одредницама и елементима испуњава високе критеријуме докторске дисертације. Стога Комисија предлаже Сенату Универзитета уметности да овај Извештај прихвати и покрене процедуру за јавну одбрану докторске тезе *Авангардна уметност као теоријска пракса – Black Mountain College, Дармитатски интернационални летњи курсеви за Нову музику и Tel Quel*, кандидаткиње Санеле Радисављевић.

Комисија у саставу:

ред. проф. др Мирјана Веселиновић-Хофман (ментор)
Факултет музичке уметности, Београд

ред. проф. др Миодраг Шуваковић (коментор)
Факултет музичке уметности, Београд

ред. проф. др Дубравка Поповић-Срдановић
Филозофски факултет, Ниш

ред. проф. др Невена Даковић
Факултет драмских уметности, Београд

ванр. проф. др Весна Микић
Факултет музичке уметности, Београд

У Београду, 17. јуна 2011.